

Türk Eğitim Tarihi 2

- Çeşitli dinî inanışlara sahip olan Türk topluluklarının İslamiyet'i kabul süreci, Talas Savaşı (751) ile başlamıştır. Talas Irmağı kıyısında gerçekleşen savaş, Abbasiler ve Çinliler arasındaki hâkimiyet mücadelesinden kaynaklanmıştır. Savaşta Türk boyları, Abbasilerin yanında yer almış; bu olaydan sonra kurulan iyi ilişkiler sayesinde İslamiyet'i tanıyan bazı Türk boyları bu dine girmişlerdir. Karluk, Yağma ve Çigil boyları; bu yeni dini kabul eden ilk Türk topluluklarıdır. İlk Müslüman Türk devleti de bu boylarca kurulan Karahanlı Devleti'dir.

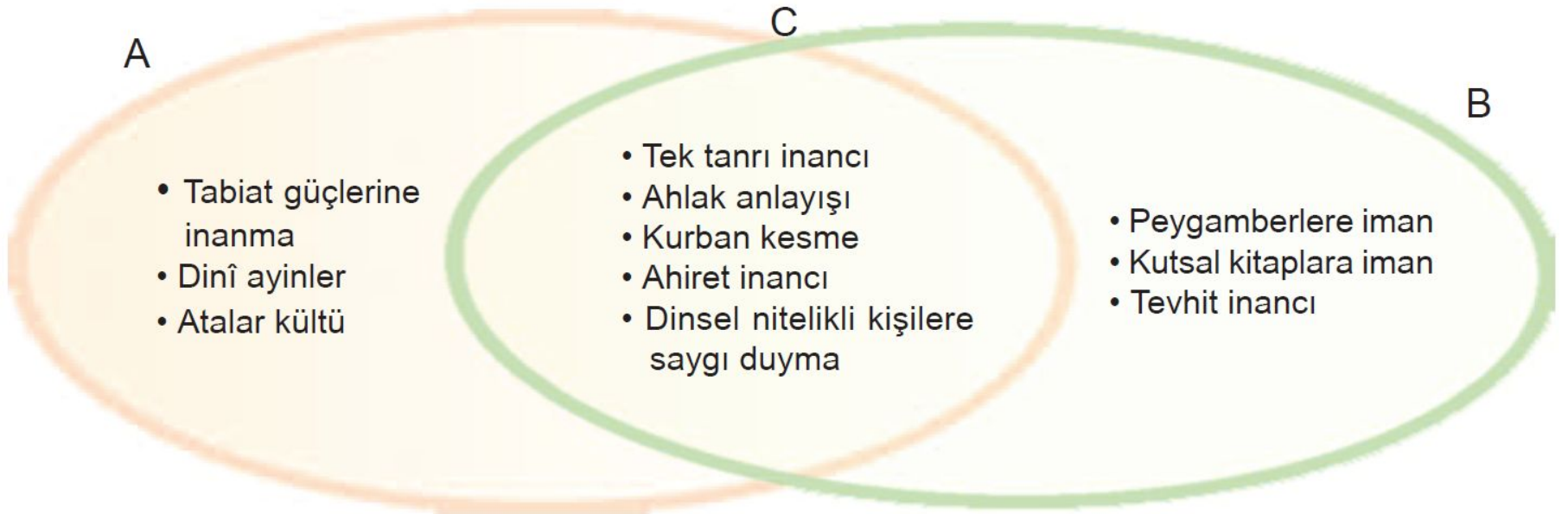
Türklerin İslamiyet'e Geçiş Süreci

Yandaki şemada ilk Türk devletleri dönemindeki yaygın dinî inanışlar verilmiştir. Bu dinlerin benimsenmesinde hükümdarların, ülkelerin coğrafi konumlarının ve komşu ülkelerle kültür etkileşiminin büyük etkisi vardır.

İslamiyet'in Türkler arasında kabulü VIII. yy.da başlamış, Oğuzların kitleler hâlinde bu dine geçişi X. yy.da olmuştur. İslamiyet, Oğuzlarla Anadolu coğrafyasına da yayılmıştır.

İslamiyet'e geçişi izleyen ilk yıllarda eski Orta Asya kültür ve geleneklerinin Türkler üzerindeki etkisi sürmüş, daha sonraki dönemlerde ise bu etki azalmıştır.

Topluluk Adı	Din ve İnanış
Hunlar, Göktürkler	Gök Tanrı inancı ve Şamanizm
Uygurlar	Budizm ve Manihaizm
Macarlar, Bulgarlar	Hristiyanlık
Hazarlar	Musevilik

- Din ve inanış, kültür ve uygarlığın oluşmasında rol oynayan temel unsurlardandır. Nitekim İslamiyet'in kabulünden önceki Türk toplumlarının siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarının şekillenmesinde de din ve inanışın önemli bir rolü vardır. Yeni bir dini benimsemek, o dinin etrafında gelişen uygarlığın üyesi olmak anlamına gelir. Örneğin Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra İslam uygarlığının etkisi altına girmiş ve zaman içerisinde onun gelişmesinde
- önemli roller üstlenmişlerdir.

İslamiyet'in Kabulünden Önceki Dönem

Yaygın şekilde göçebe bir yaşam vardı. Obalarda süren bu yaşamda aile, boy, budun gibi sosyal birimler vardı.

Mutlak monarşi vardı. Kağan, hakan, han unvanını alan hükümdarlar, kut sahibi oldukları için ülkeyi yönetiyorlardı. Kadınlar da devlet yönetiminde etkiliydi.

Gök Tanrı inancı, Şamanizm, Budizm, Manihaizm, Musevilik, Hristiyanlık gibi dinler vardı.

Toplum Yapısı

Siyasi Yapı

Dinî Yapı

İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Dönem

İslamiyet'i kabul eden Türk devletleri yerleşik yaşama geçmiş; Semerkant, Kaşgar, Buhara gibi büyük şehirler kurulmuştu.

Mutlak monarşi vardı. Hükümdarlık babadan oğula geçiyordu. Han unvanı bir süre daha kullanılmakla birlikte sultan unvanına geçildi. Kadınlar devlet yönetiminde etkin değildi.

Yaygın din İslamiyet idi. Babailik, Mevlevilik, Rufailik gibi tarikatlar ortaya çıktı.

Yazılı hukuk yoktu. Gelenek ve görenekler ile ahlaki değerlerden oluşmuş bir töre vardı.

Yaygın olarak tarım ve hayvancılık, el sanatları (halı, kilim dokumacılığı...), maden işlemeciliği vardı. Ticaret yaygın değildi.

Bozkır kültürünün etkisiyle heykel, kilim, halı, savaş aletleri yapılmış; bunlarda hayvan motifleri kullanılmıştı.

Hukuki Yapı

Ekonomik Yapı

Kültür-Sanat

İslam dinine ve geleneklerine dayandırılan yazılı bir hukuk sistemi vardı.

Yerleşik yaşama geçildikten sonra tarım, önemli bir geçim kaynağı oldu. Bunun yanında hayvancılık ve ticaret de yaygınlaştı.

Heykel, resim sanatları dine aykırı görüldüğünden daha çok
..... sanatları gelişti.

Bozkır kültürünün etkisiyle heykel, kilim, halı, savaş aletleri yapılmış; bunlarda hayvan motifleri kullanılmıştı.

Kültür-Sanat

Heykel, resim sanatları dine aykırı görüldüğünden daha çok
..... sanatları gelişti.

Bilim, kültür ve edebiyat dili Türkçe idi. Göktürk ve Uygurların kendilerine ait alfabeleri vardı.

Dil ve Edebiyat

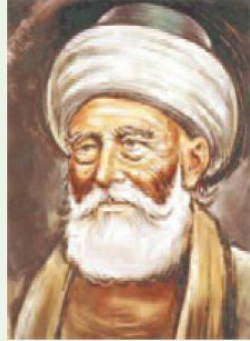
Araplar ve İranlılarla ilişkilerin artması sonucunda
bilim dili, edebiyat dili oldu.

Bozkır yaşamının şartlarından dolayı, örgün eğitim kurumlarının bulunduğunu gösteren kesin bir bilgi yoktur. Eğitim daha çok aileden alınan bilgilere dayanıyordu.

Eğitim

İslamiyet'in etkisiyle din eğitimi veren kurumlar ön plana çıktı. Bu dönemde ortaya çıkan en önemli örgün eğitim kurumları

Yetiştirilecek İnsan Tipi

İslamiyet'in Kabulünden Önce	İslamiyet'in Kabulünden Sonra	
ALP	GAZİ	VELİ
Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarını derleyen, toplayan, onlara düzen veren; göçebe, yarı göçebe; yiğit, korkusuz, faziletli, kahraman, savaşçı ideal insan tipidir. Örnek: Oğuz Kağan.	İslamiyet'in kabulünden sonra gaza şevkiyle gazi tipi ortaya çıkmıştır. Gazi, İslam dinini yaymak amacıyla mücadele eden, kahraman, cesur, bilge ve önder insandır. Örnek: Osman Gazi.	Ülke yöneticilerinden bile üstün olan, halkın haklarını yöneticilere karşı savunan, Müslüman halkı yeni fethedilen yerlere sevk eden, İslamiyet'i yaymayı amaçlayan insan tipidir. Örnek: Hacı Bayram Veli.
		

- Türk destanlarında ideal insan tipi önce Oğuz Kağan'la özdeşleşen *alp tipidir. İslamiyet'in kabulünden* sonra ideal insan tipi olarak *veli ve gazi ortaya çıkmıştır. Eski savaşçı, cihangir alp tipinin özellikleri ile veli ve gazi tiplerinin özellikleri kaynaşmıştır. Osmanlıların Yükseliş Dönemi sonlarına kadar gazi tipi, İslam'ın şehit-gazi değerlerinden güç alarak sürüp gitmiş ve günümüze kadar yaşamıştır. Bu tipin destanlaşmış kahramanı Seyit Battal Gazi'dir. Battal Gazi Destanı, Anadolu'da yaşayan insanların nasıl Müslüman olduğunu ve Müslümanların dış tehlikelere karşı nasıl korunduğunu göstermektedir. Battal Gazi, Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerinde*

Karahanlılarda Eğitim Kurumları

• Örgün Eğitim Kurumları

• Medreseler

• Mektepler

• Yaygın Eğitim Kurumları

• Ribat (Hankah)

• Cami, Mescit

• Kütüphane

• Tekke, Zaviye

Medrese

Türk ve Müslüman ülkelerinde bugünkü anlamda ilk, orta, yüksek ve lisansüstü eğitim yapılan okullara medrese denirdi. Medreseler, bir avlu çevresinde dizilmiş odacıklardan meydana gelir; avlunun üstü açık ya da kapalı olurdu. Ufak kubbelerin altında, öğrencilerin yatılı kalabilmesi için odalar vardı. Talebelere *suhte* veya *softa*, öğretmenlere *müderris* denirdi.

Selçuklular döneminde yapılan medreseler daha sistemlidir. Medreselerin altın çağını yaşadığı döneme ait örnekler, Endülüs'te Emevilerin, XV ve XVI. yy.larda Osmanlıların İstanbul'da kurduklarıdır.

Tekke-Zaviye

İşlevleri aynı olan bu kurumların büyük yerleşim merkezlerinde kurulanlarına *tekke*, daha küçük yerlerde kurulanlarına ise *zaviye* adı verilmiştir. Belli yaşa gelen erkekler, bir tarikate girerek tekkeye yöneliyor; burada çok disiplinli bir kültür ortamında yetişme olanağı buluyorlardı. Tekkelerde dil, edebiyat, müzik, sanat, iş ahlakı, sosyoloji, sağlık eğitimi veriliyordu. Bu bakımdan tekke; din, din hukuku ve Arapça öğreten medreselerden farklıydı.

Cami-Mescit

Cami ve mescitler; ibadet amaçlı kurulmuş olmakla birlikte toplantıların yapıldığı, nahkeme işlemlerinin görüldüğü, ziyafetlerin düzenlendiği, alışveriş yapılabilen, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin de yürütüldüğü mekânlardı. Cami ve mescitlerde ibadetten önce ve sonra Kur'an ve ilahiler okunur, vaaz ve hutbeler verilir, kussas olarak adlandırılan hikâyeciler tarafından dinî ve ahlaki hikâyeler anlatılırdı. Bu hikâyeler, toplum eğitiminde önemli bir rol oynamıştır.

Mektep

Küttap veya *mektep* adı verilen yerlerin esas amacı, yazı yazmayı ve okumayı öğretmektir. Mektepler, zaman içinde okuma yazmanın yanı sıra kıraat (Kur'an'ın usul ve kaidesine göre okunması) ilmi, basit dinî bilgiler ve ibadet şekilleri, hattâ basit hesaplama yollarının da öğretilmeye başlanmasıyla çok yönlü eğitim kurumları hâline geldi.

2. Eğitime Katkıda Bulunan Düşünürler

Kaşgarlı Mahmut (XI.yy.)

Bilinen en eski Türk dili araştırmacısıdır. Araplara Türkçe öğretmek amacıyla *Dîvânü Lügati't-Türk* adlı eserini yazdı. Bu eserinde, yaşadığı devirdeki Türk il-
lerinin ve boylarının kullandığı ağızları canlı olarak tespit etti. Devrine ait
7500'den fazla Türkçe kelime ile Türk halk edebiyatına ait çok sayıda şiir, deyim
ve atasözü içeren *Dîvânü Lügati't-Türk*, Türkçenin ilk sözlük ve dil bilgisi kitabıdır.
Edebiyat, tarih, coğrafya ve sosyoloji açısından da zengin bir kaynaktır.

İbni Sina (XI. yy.)

Mantık, matematik, astronomi eğitimi gördü. Bir süre tıpla ilgilendi. Özellikle
hastalıkların yayılış nedenlerini araştırdı. Fizik ve felsefe de ilgi alanındaydı. Bi-
limlerin sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar yaptı. Metafiziği (Aristo metafiziği),
Yeni Platonculuk ile kelamı birleştirerek yeni bir zemine taşıdı. İsmi Avrupalılarca
Avicenna olarak telaffuz edilen İbni Sina'nın *Kanun* adlı eseri (*El-Kanun Fi't-
Tıb*), Avrupa'da tıp eğitiminde ders kitabı olarak yüzyıllarca kullanıldı.

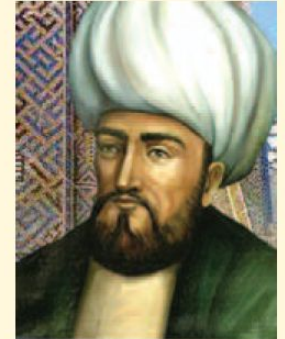
Balasagunlu Yusuf (Yusuf Has Hacip) (XI. yy.)

Edip, şair ve devlet adamıdır. Doğu Türkistan'da Balasagun şehrinde doğdu. *Kutadgu Bilig* adlı ünlü eseri yazdı. Bu eserde Türklerin ahlak, hukuk ve devlet yönetimi ile ilgili törelerini dile getirdi. Kitabını 1070'te edebiyata meraklı olan Karahanlı Hükümdarı Ulu Kara Buğra Han'a sundu. Hükümdar, eserini çok beğendiği Balasagunlu Yusuf'u Has Hacip unvanını vererek ve yüksek memurluk görevine atayarak ödüllendirdi.

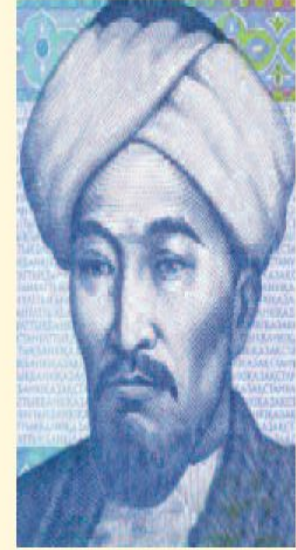
Ahmet Yesevi (XII. yy.)

Mutasavvıf ve şairdir. *Hikmet* adı verilen öğretici şiirleriyle tanındı. Döneminde birçok derviş yetiştiren ve insanları etkileyen Hoca Ahmet Yesevi, ölümünden sonra da öğrencileri ve eserleriyle tesirini sürdürdü. Onun açtığı yol, *Yesevilik* olarak adlandırıldı. Anadolu'da Türk nüfusunun artmasında ve İslamiyet'in yayılmasında etkin bir rol oynadı.

Farabi (X. yy.)

Medrese öğrenimi gördü, Harran'da felsefe araştırmaları yaptı. Aristo'nun etkisinde kalan Farabi, bilimleri fizik, matematik, metafizik bilimler olarak sınıflandırdı. Bu yöntem, Avrupalı bilginlerce de kabul gördü. İnsan ahlakının temelini bilgi olarak gören Farabi, hava titreşimlerinden ibaret olan ses olayının ilk açıklamalarını yaptı. Bu yöntemden hareketle müzik aletlerinin yapımı ile ilgili kuralları da ortaya koymuş oldu.

Kutadgu Bilig'den Seçmeler

İki türlü insana insan derler: Biri öğrenen, biri öğreten.

İnsan bilmezse öğrenir, bilir; bildikten sonra arzusuna kavuşur.

Bilgi ve fazilet öğren, ona hürmet et. Bu fazilet sonra sana da hürmet temin eder.

İnsan, öğrenerek âlim olur; bilgi sahibi olduktan sonra her işi yoluna girer.

Kim çocuklarını naz içinde yetiştirirse o kimseye ağlamak düşer; keder, onun için kaçınılmazdır.

Oğlu başıboş dolaşmaya bırakma; başıboş kalırsa her tarafa gider ve yazık olur.

Oğul kıza bilgi edep öğret; bu, her iki dünyada onlar için faydalı olur.

Ey baba olan, çocuğunu sıkı terbiye et; arkadan gelenler sana gülmesinler.

İnsanlık adını taşıyabilmek için iki şey lazımdır: Biri merhametli olmak, biri de cömert olmaktır.

Akıl, karanlık gecede bir meşale gibidir.

Bütün hürmet ve itibar, akıl içindir; akılsız adam bir avuç balçık gibidir.

İnsanları iyi seçebilmek için akıllı olmak lazımdır.

İnsan, bilgiyi ve fazileti öğrenebilir; fakat insan, akıl ile birlikte doğar.

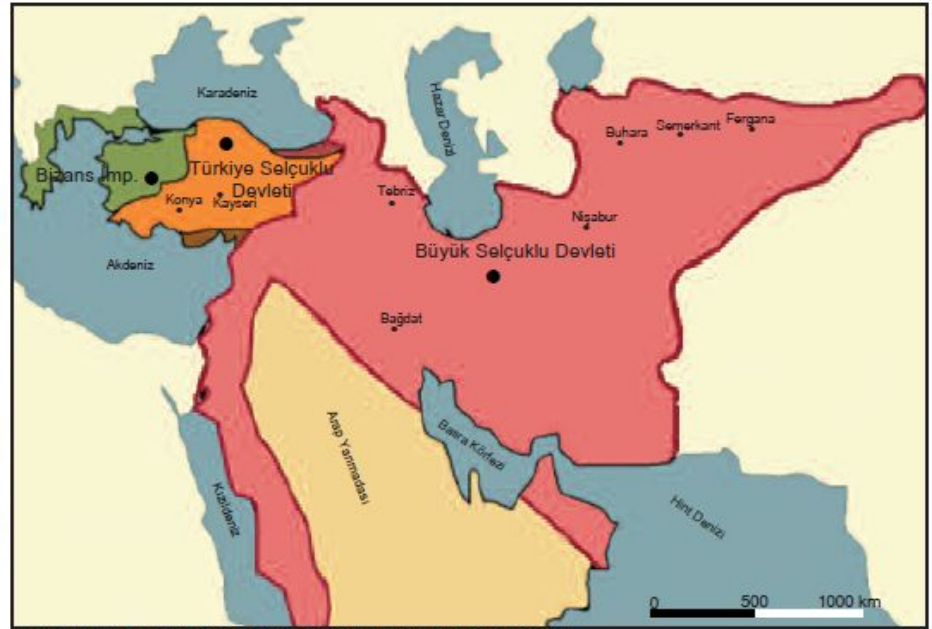
Söz, bilerek söylenirse bilgi sayılır; bilgisizin sözü kendi başını yer.

- Balasagunlu Yusuf, 6645 beyitten oluşan manzum eseri *Kutadgu Bilig* (*Mutluluk Veren Bilgi*)’de insan ve insana ait değerleri ele almıştır. Yazar, kendisini ilk Türk-İşlam devleti olan Karahanlıların ideoloğu (akıl hocası) olarak görmüş ve bu devletin yükselmesi için yapılması gerekenleri açıklamaya çalışmıştır. Kutadgu Bilig, siyasetname türünün Türk edebiyatındaki ilk örneğidir. Eser, aynı zamanda bir ahlak ve davranış kitabıdır. XVII. yy.da Descartes (Dekart) tarafından ortaya atılan “akılcılık” felsefesi de yüzyıllar önce Balasagunlu Yusuf tarafından işlenmiştir. O dönem için bir değerlendirme yapılırsa bilime bu

Düşünürler	Eğitim Anlayışları/Çalışmaları
Farabi	► Eğitimin amacı, bireyin mutlu olmasını ve topluma yararlı hâle gelmesini sağlamaktır. ► Öğretimde kolaydan zora gidilmelidir. ► Öğretmen, öğrencileriyle sohbet eder gibi tartışmalıdır. ► Disiplin, ne sert ne de yumuşak olmalıdır. ► Öğrencilerin karar verme ve sorumluluk duyguları geliştirilmelidir.
İbni Sina	► Çocuk, altı yaşında okula başlamalıdır ve ilk eğitimi, ahlak eğitimi olmalıdır. Eğitim sürecinde çocuk üzerinde baskı kurulmamalıdır. ► Öğretmen, çocuğu tanıyarak onun ilgi ve yeteneklerini fark etmeli; deneye ve gözleme dayanan bir öğretim yöntemi kullanmalıdır. ► Öğretmen, güvenilir olmalıdır.
Balasagunlu Yusuf	► <i>Kutadgu Bilig</i> adlı eserini olgun insan kavramı ve tarifi üzerine kurmuştur. ► Eserinde; okumayı, güzel yazmayı, yabancı dil öğrenmeyi, şiir yazmayı, edebiyatla ilgilenmeyi; matematik, geometri, tıp gibi bilimlerle uğraşmayı kısacası her türlü eğitim ve öğretim faaliyetini teşvik etmiştir.
Kaşgarlı Mahmut	► Arapçanın bilim dili olduğu dönemde Türkçenin zenginliğini ve öğrenilmesi gerektiğini savunmuştur. ► Araplara Türk dilini öğretirken Türk kültürünü tanıtmayı da amaçlamıştır. ► Dilin ve kültürün birbirinden ayrılmaz unsurlar olduğunu savunmuştur.
Ahmet Yesevi	► İnandıklarını, öğrendiklerini çevresindeki insanlara anlayabilecekleri bir dil ve alıştıkları şekillerle aktarmaya çalışmıştır. ► Çevresindekilere din kurallarını, tasavvuf esaslarını öğretmeye çalışmış; İslamiyet'i Türk'lere sevdirmek, Türkler arasında yayılıp yerleşmesini sağlamak asıl amacı olmuştur.

Geniş sınırlara sahip olan Büyük Selçuklu Devleti, Türk-İslam devletleri içinde seçkin bir yere sahiptir.

Devlet teşkilatlanmasında Karahanlılardan etkilenen Büyük Selçuklu Devleti (Anadolu Selçuklu Devleti dâhil), eğitim kurumlarını da onlardan örnek almıştır. Selçuklular, bu kurumları daha da geliştirerek sonraki Türk devletlerine örnek olmuştur. Selçuklular döneminde Nizamiye Medreseleri açılmış; birçok şehir, bilim ve kültür merkezi hâline gelmiştir. İlk dönemlerinde eski Türk geleneklerini sürdüren Selçuklular üzerinde zamanla Arap ve Fars kültürünün etkisi artmıştır.

Selçuklularda bilim ve kültür merkezlerinden bazıları

1. Eğitim Kurumları ve Özellikleri

Selçuklularda Eğitim Kurumları

• Örgün Eğitim Kurumları

- Medreseler

- Mektepler

• Yaygın Eğitim Kurumları

- Ahilik

- Atabeylik

- Cami, Mescit

- Kütüphane

- Tekke, Zaviye

Bir Budist viharası

Çifte Minareli Medrese, Erzurum

Nizamiye Medreseleri

Kaynakların naklettiği bilgilere göre, Nizamiye Medreselerinin ilki, Alparslan'ın gördüğü gerek ve verdiği izin üzerine Nişabur'da inşa edilmiştir. Sultan Alparslan'dan gerekli izni alan Nizamülmülk, hemen faaliyete geçerek hazineden harcadığı paralarla Nişabur'da ilk Nizamiye Medresesini bina ettirdi. İkinci olarak açılan Bağdat Nizamiye Medresesi için Dicle kıyısında yeterli arsa temin edilip 1063'te inşaata başlanmış ve bu medrese iki yılda bitirilmiştir...

Selçuklular, medreselerin ilmî faaliyetlerini rahatça yürütebilmeleri için yüksek gelirli vakıflar tahsis etmiş, onları bol ve sürekli bir gelire kavuşturmuşlardır. Daimî bir gelire sahip olan medreseler, mali muhtariyete de sahip olmanın yanında, aldıkları maaşlarla geçim kaygısından kurtularak kendilerini mesleklerine veren öğretim üyeleri, aldıkları burslarla ve kaldıkları yurtlarla kendilerini kaygısızca öğrenime vermek imkânını bulan öğrencileri ile yalnız zamanına göre değil, şimdiki zamana göre de ileri müesseseler sayılabilirlerdi...

Orta Çağ medreseleri, bugünkü üniversitenin gelişmemiş hâli olup ders programları da hukuk, ilahiyat, edebiyat, siyasal bilgiler ve fen fakültelerinin müfredat programlarının birleştirilmiş hâlidir. Buna göre Nizamiye Medreselerinde Kur'an ve Kur'an bilimleri, Arapça, edebiyat, sarf (dil bilgisi), nahiv (cümle bilgisi), lügat (sözlük bilgisi), şiir, hitabet, tarih, coğrafya, musiki, hat, felsefe, mantık, riyaziye (matematik), hendese (geometri), hesap (aritmetik), nücüm (astroloji), tıp vb. dersler okutulurdu. Nizamiye medreseleri, örgün eğitimin yanında yaygın eğitim faaliyetlerini de yürütmekteydi...

(Ocak, s. 722-724.)

Medreselerin Özellikleri

- İlk medreseler Karahanlılar tarafından kurulmakla birlikte medreseleri sistemli ve kalıcı eğitim kurumları
- hâline getirenler Selçuklular olmuştur. Bu kurumların bazı temel özellikleri şunlardır:
- • Medreseler, bugünkü üniversite kampüslerine benzeyen yerleşkelere sahipti.
- • Arapçanın İslam dünyasında bilim dili olarak yaygınlaşması, medreseler vasıtasıyla olmuştur.
- • Kullanılan eğitim yöntemleri, İslam dünyasındaki tüm eğitim ve bilim kurumlarınca benimsenmişti.
- • Medreselerden mezun olanlara verilen icazetname isimli belge, bugünkü diplomanın ilk örneklerindendir.
- • Selçuklular döneminde Nizamiye Medreseleri başta olmak üzere bazı medreseler, döneminin en
- ileri eğitim ve bilim kurumları olmuştur. Özellikle Endülüs (İspanya) medreseleri, Avrupa'da bilimin
- canlanmasında önemli rol oynamıştı.

- • Medreselerde devamlı statüde müderris (öğretim elemanı, hoca, profesör) istihdam edilmiş ve
- bunlar arasında kademeli yükselme sistemi uygulanmıştı.
- • Devletin ihtiyacı olan üst düzey memurları yetiştiren medreselere büyük önem verilmişti.
- • Yoksul ve yetenekli öğrenciler medrese yerleşkelerinde barınmış; öğrencilerin yeme, içme, eğitim
- gibi tüm masrafları medrese vakıflarınca karşılanmıştı.
- • Medreseler, din bilimlerinin yanı sıra pozitif bilimlerin de okutulduğu eğitim kurumlarıydı.
- • Medreselerin giderleri; sultanlar, devlet adamları ve varlıklı kişiler tarafından kurulan vakıflarca
- karşılanıyordu.
- • Medreselerde eğitim, parasızdı.

Eğitim, iyi insan yetiştirme amacına hizmet etmektedir. Çoğu zaman öğretim ile birlikte anılmaktadır. Eğitimin bir tanımını da taklit yolu ile davranış edinme, çevresel (dıştan gelen) etkenlerle bilgi ve beceri kazanma ve kazandırma süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Selçuklularda *ahilik adı verilen esnaf örgütlenmesi*, bu özellikleri taşımaktaydı. Ahilikte gaye; doğudan, Asya'daki büyük ve uygar Türk şehirlerinden gelen çok sayıdaki sanatkâra iş bulmak; onların yerli Bizans sanatkârları ile rekabet edip tutunabilmeleri için yaptıkları malların kalitesini korumak, üretimi ihtiyaca göre ayarlamak, ayrıca sanatkârlara olumlu tutum ve davranışlar kazandırarak mesleklerinin inceliklerini öğretmek idi. Üyelerin korunması,

- Siyasi otoritenin bu kurumlar üzerinde herhangi bir denetimi yoktu. Kurucusu Ahi Evran olan ahiliğin kökenleri, eski Türk devletlerine kadar dayanır. Ahilik, eğitimin doğumdan ölüme dek devam eden bir süreç olduğu ve eğitimde ezberciliğin değil yaparak, yaşayarak öğrenme ilkesinin uygulandığı bir kurumdu. Ahilikte yamaklıkla başlayan eğitim; çıraklık, kalfalık, ustalık aşamalarından oluşurdu. Ahiler, okuma yazma öğrenir ve mesleki eğitimden geçerlerdi. Bununla birlikte Türkçe, Arapça, Farsça, matematik, tarih, din, spor ve müzik gibi pek çok alanda

Bir Ahi Öyküsü: Papucu Dama Atılmak

"Pabucun dama atılması" deyimini, yaklaşık sekiz asırdan beri Müslüman Türkler arasında kullanılmaktadır.

Ahiliğin kurucusu, esnaf ve sanatkârların piri olan Ahi Evran; ayakkabıcı esnafının bulunduğu çarşıdan geçerken onların yaptığı ayakkabıları inceler ve hileli gördüklerini dama atarmış. Böyle bir olay meydana geldiğinde haber hızla esnaf arasında yayılır, "Falanca ustanın pabucu dama atıldı." denilirmiş. Pabucu dama atılan usta utancından haftalarca insan içine çıkamaz, kimsenin yüzüne bakamaz, kendini affettirmek için elinden gelen her şeyi yaparmış. Çoğu zaman bunlar kâfi gelmez, terkidiyar (göç) etmek zorunda kalırmış.

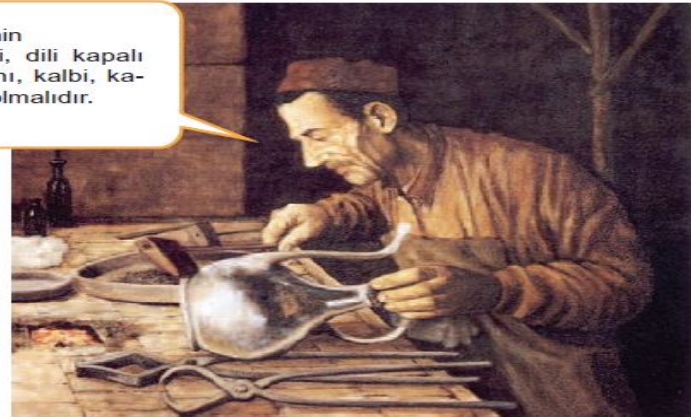
Burada en önemli husus, Ahi Evran'ın bir esnaf temsilcisi olmasına rağmen esnafı en ağır şekilde cezalandırmaktan çekinmeyişidir. Bu durum, belki de bir meslek örgütünün güçlenmek için kendi üyesini cezalandırarak oto-kontrol yöntemi kullanmasının ilk örneğidir. Bu modern yöntemi sekiz yüz yıl önce kullanan ahi birlikleri, yüzyıllarca Müslüman Türk toplumunun ekonomik, sosyal ve kültürel hayatında önemli bir rol oynamış; esnaf ve sanatkârların toplum içinde hak ettikleri mevkiye gelmelerini sağlamıştır.

(Ekinci, s. 12)

Ahiler

İyi bir ahinin gözü, bel, dili kapalı olmalı; alnı, kalbi, karpısı açık olmalıdır.

Eğitim değerlerinin öğretiminde önemli rol oynamışlardır.

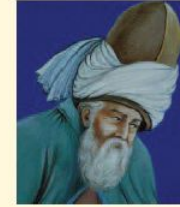
Nizamülmülk (XI. yy.)

Asıl adı Hasan'dır. Uzun yıllar vezirlik ve devlet adamlığı yapmıştır. Selçuklu Devleti'nin başarılı bir dönem geçirmesinde (Alparslan ve Melikşah zamanları) büyük katkısı vardır. Aslen İranlıdır. *Siyasetnâme* adlı eseri yazmış ve ünlü Nizamiye Medreselerini kurmuştur.

Mevlâna (XIII. yy.)

Ünlü Türk düşünürünün bilinen eserleri, *Mesnevi* ve *Dîvân*'dır. Mesnevi, pek çok dile çevrilmiş ve tüm dünyada ilgi görmüştür. Mevlâna şiirlerinde hoşgörü, insan sevgisi, ahlaki değerler gibi kavramları işlemiştir. Mevlevilik tarikatının kurucusudur.

Yunus Emre (XIII. yy.)

Ünlü Türk tasavvuf şairi ve düşünürüdür. Taptuk Emre dergâhında kırk yıl kalmış, kendi deyimiyle pişmiştir. Anadolu'nun Türkleşmesinde etkin rol oynamıştır. Bugün bile kolaylıkla anlaşılın arı bir Türkçeyle şiirler söylemiştir. Yunus Emre'nin şiirleri *Dîvân*'ında toplanmıştır.

Nasrettin Hoca (XIII. yy.)

Anadolu'da yaşamış ünlü halk eğitimcisidir. Fıkralarının tümünün ona ait olduğu kesin bilinmemekle birlikte fıkralarda aynı kıvrak zekâ, eleştirel bakış açısı, ders verme özelliği görülür. Medrese hocalığı ve cami hocalığı yaptığı söylenir. Akşehir'de yaşadığı bilinmektedir.

Nasrettin Hoca (XIII. yy.)

Anadolu'da yaşamış ünlü halk eğitimcisidir. Fıkralarının tümünün ona ait olduğu kesin bilinmemekle birlikte fıkralarda aynı kıvrak zekâ, eleştirel bakış açısı, ders verme özelliği görülür. Medrese hocalığı ve cami hocalığı yaptığı söylenir. Akşehir'de yaşadığı bilinmektedir.

Hacı Bektaş Veli (XIII. yy.)

Horasan doğumlu olup 1240'ta Anadolu'ya geldiği sanılmaktadır. Anadolu'da Bektaşiliğin yayılmasına önderlik etmiş; düşünceleri ve öğretisi, *Dört Kapı Öğretisi* adıyla yayılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Kapıkulu Ocakları da onun öğretisini benimsemiştir. Hacı Bektaş Veli, eserlerinde tasavvuf kültürüne yer vermiş; hoşgörü ve sevgiyi işlemiş, sır saklamanın önemini vurgulamıştır. *Fevâidnâme*, *Nasihatler*, *Makâlât* gibi eserleri vardır.

Âşık Paşa (XIII-XIV. yy.)

Türk dilinin gelişmesi için büyük çaba harcayan ve Türkçenin her alanda kullanılmasını teşvik eden Âşık Paşa, ünlü Türk mutasavvıfı Baba İlyas'ın torunudur. Kırşehir ve çevresinde yaşamış, ahi teşkilatına katılmıştır. Şiirlerinde yurt sevgisi, dünya barışı, dostluk ve kardeşlik gibi kavramları tasavvufi bir dille anlatmıştır. Şiirlerini topladığı eserinin adı *Garibnâme*'dir.

